

SØNNER I FORSVAR: Bog om straffelejre i Fårhus i Sønderjylland, der udstiller et nazistisk tysk mindretal, har fået to sønner til at beskrive en anden side af mindretallet og af besættelsestiden og det efterfølgende retsopgør: Det var ikke alle, der var nazister og landssvigere.

THOMAS PETERSEN i Alslevkro øst for Løgumkloster var blot syv år, da nazismens brune flodbølge trak sig tilbage. Og først to år efter afslutningen på Adolf Hitlers forfærdelige forførelse kom Nis-Edwin List-Petersen til en befriet verden inde i selve Løgumkloster. De to havde ingen aktier i hverken den tyske vildfarelses besættelse eller det efterfølgende retsopgør. Ikke i første omgang. Det får de mange år senere. På fædrenes vegne.

Begge blev født ind i det tyske mindretal. En befolkningsgruppe i det dengang endnu unge Danmarksgenforenede Sønderjylland, der meget tidligt i Hitler-rædselsregimet blev stærkt præget af nazismen. Det beskrives i bogen »Straffelejren« – skrevet af historikeren Henrik Skov Kristensen fra Frøslevlejrens Museum. Bogen, der især handler om Fårhuslejren, hvor mange fra det tyske mindretal blev stillet til regnskab for deres ugeringer som verdenskrigens danske landssvigere.

Retsopgøret har lige siden været et åbent sår blandt de tysksindede nord for grænsen. Forfatterens konklusion er ikke til at tage fejl af: Retsopgøret var ikke fejlfrit, men et tysk mindretal, der havde forsøgt at overtale Hitler til igen at flytte grænsen længere mod nord, fik som fortjent.

Det er bogen, der har bragt Thomas Petersen og Nis-Edwin List-Petersen op på barrikaden. Begge anerkender bogen som et mesterværk.

»Henrik Skov Kristensen har præsenteret et gedigent værk og gravet dybere i kildematerialet, end nogen har gjort før, og han har gjort sig meget umage for at prøve at fornemme, hvilke følelser der må have været fremherskende i mange hjemmetyske hjem«, skriver Nis-Edwin List-Petersen.

»Det er en bog, der minutiøst dokumenterer det svigt, som danske statsborgere aktivt viste under besættelsen. Og især det svigt, som mange medlemmer af det tyske mindretal i Sønderjylland viste over for værtslandet Danmark«, skriver Thomas Petersen – med tilføjelsen: »Men den undlader at vise, at der i mindretallet også fandtes personer, der ikke kompromitterede sig under besættelsen«.

Thomas Petersen erkender samtidigt, at den vinkel heller ikke er bogens ærinde. Alligevel er det altså en bog, der nu får to sønner til at gå i forsvar for deres fædre.

DERES BUDSKAB ER enslydende: Far var god nok. Og det var altså ikke alle i det tyske mindretal, der dengang var nazister!

De to forsvarssønner peger også samstemmende på, at der blev begået uretfærdigheder i regnskabet time efter befrielsen og verdenskrigens afslutning. Uretfærdigheder, der ramte deres fædre. Det er fremgået af en kronik i Flensborg Avis skrevet af Thomas Petersen, der er et sammendrag af tidligere offentliggjorte beretninger, og af et indlæg i Grænseforeningens debatforum, www.graensen.dk, hvor Nis-Edwin List-Petersen fortæller om sin far.

»Jeg er stolt af mine forældre – og især af min far«, var Thomas Petersens følelsesladede indledning på sin kronik, der blev skrevet med kun den ene finger, han har til rådighed efter en blodprop for 12 år siden.

Thomas Petersen voksede op i landsbyen Alslevkro. Forældrene havde begge gået i tysk skole. Med genforeningen blev de danske statsborgere, men deres sindelag forblev tysk. Alligevel blev der ikke talt tysk i hjemme. Sproget var sønderjysk. Og altså dermed dansk.

ANNAS OG HELENE PETERSEN havde i 1934 forpagtet en mellemstor gård af Kreditanstalt Vogelgesang. Tilknytningen til det tyske mindretal var således uomtvistelig. Og dér i dette alt andet end ubetydelige mindretal havde Hitlers magtovertagelse i 1933 allerede sat de spor, der førte til en voldsom nazificering af hjemmetyskerne nord for den 1920-grænse, som et stort flertal af dem ikke anerkendte.

Mange meldte sig ind i nazistpartiet, mange meldte sig – ofte efter stort pres fra mindretallets øverste ledelse – som frivillige i tysk krigstjeneste ved de blodige fronter eller i paramilitære organisationer i Sønderjylland.

»Mine forældre holdt sig ude af det hele. Men jeg husker tydeligt det pres, der blev lagt på dem – og især på min far. Diskussionerne i køkkenet var mange og højro-stede, men han holdt stand. Han ville ikke ind i noget, der blot lugtede af nationalsocialisme. Det er jeg stolt af«, skriver Thomas Petersen i sine erindringer og husker også, at hans forældre ikke engang ville deltage i den fælles suppespisning i landsbyen.

Nogle særligt ihærdige mindretalsnazister forærede forældrene et hagekorsflag. I første omgang blev det gemt væk dybt inde i et klædeskab.

FAR VAR GOD NOK

»Men godt stof kan man alligevel ikke nænne bare at smide ud. Så min praktiske og fingerfærdige mor farvede kluden brun og syede sig en nederdel af stoffet«.

5. MAJ 1945 begyndte afregningens time for det tyske mindretal. Mange blev hurtigt bragt til det, der på befrielsesdagen gik fra at være Frøslevlejre til Fårhuslejre. Men Annas Petersen i Alslevkro blev ikke arresteret, og i første omgang kunne han fortsætte på gården. Det varede dog ikke ved. Stedet var finansieret af Kreditanstalt Vogelgesang og var dermed tysk ejendom, og de allierede havde besluttet, at den og cirka 90 andre gårde i Sønderjylland skulle konfiskeres til fordel for den danske stat.

Familien fik at vide, at den ikke kunne blive i Alslevkro. Selv om Thomas kun var en lille dreng, gjorde den auktion, hvor gården blev ribbet for alt, et meget stort indtryk på ham. Han oplevede det som en uretfærdighed, der aldrig siden slipper sit tag i ham.

Det var ikke noget, der blev talt ret meget om i familien.

»Men det nagede dem. Mest min far«, skriver Thomas Petersen mange år senere.

1. APRIL 1947 rykkede familien til et nyt sted. Det var ikke større end det, den var blevet tvunget til at forlade. Det lå heller ikke bedre. Langt væk fra alting. Uden hverken elektricitet eller indlagt vand i huset. Men det vigtigste: Det var nu familien Petersens ejendom.

Den lå i Tidsholm øst for Tønder. Som dreng havde Thomas problemer med den stedsbetegnelse. Selv om – når han fortalte, hvor han kom fra – altid gjorde sig umage med at udtale det bløde *d* i Tidsholm.

Alligevel blev han ofte drillet: »Tisser i meget dér, hvor du bor?«.

Annas Petersen døde i 1963 som en mand, der var slidt op.

»Og uden, at jeg fik fortalt ham, hvor stolt jeg var af hans adfærd under besættelsen«.

I mange år nagede tvivlen dog også Thomas Petersen. Trods alt var han ikke ret gammel under besættelsen – han kunne huske forkert?

DERFOR BEGYNDTE HAN at grave sig dybere ned i fortiden. Og i midten af 1990'erne fandt han i Landsarkivet i Aabenraa det stykke papir, han havde ledt efter: Skrivelsen, som forældrene havde fortalt om, men som de ikke kunne finde.

»Paa given Foranledning kan jeg her udtale, at Hr. Forpagter Annas Petersen baade før og under og efter Besættelsen altid har været fuldt korrekt i sin Optræden og ikke nogen Tid, så vidt mig bekendt, i mindste maade med sit

Sindelag vakt Anstød ej heller udtalt sig nedsættende om det danske Land og Folk«.

Skrivelsen var dateret oktober 1946, da familien endnu boede i Alslevkro, og var underskrevet af den dansksindede genbo og bestyrer af mejeriet i landsbyen, Søren Petersen.

HANS EGON PETERSEN var en anden i datidens tyske mindretal i Sønderjylland. Han drømte om at blive præst, hvorimod nationalsocialismen ikke sagde ham noget. Under studietiden i Tyskland knyttede han sig til studentermenigheden for Bekenkende Kirche, der var den protestantiske kirkelige modstandsbevægelse i Tyskland.

Men som andre unge oplevede Hans Egon Petersen et massivt pres fra det tyske mindretals ledelse til at stille sig til rådighed for den tyske krigsmaskine. Vægring kunne medføre udelukkelse fra fortsatte studier.

I første omgang fik Hans Egon Petersen ordre til at stille hos Waffen-SS i Dresden. Men han ville under ingen omstændigheder ind i det SS, de fleste frivillige fra det tyske mindretal ellers søgte ind i. I stedet meldte han sig til Hitlers luftvåben. Han overlevede som en af de få Hürtgenwald-slaget under Ardenner-offensiven i november 1944 og kom i amerikansk krigsfangenskab, hvor amerikanerne dog hurtigt fandt ud af, at den tysksindede sønderjyde havde tilhørt en kirkelig modstandsbevægelse og derfor indsatte ham som præst i tyske fangelejre i Frankrig. Alle-rede i efteråret 1945 fik han så lov til at rejse hjem.

MODTAGELSEN VAR DOG IKKE den, han havde håbet på. I Københavns Byret blev han idømt et års fængsel samt tab af almen tillid, og først i 1947 var han igen på fri fod. Det blev også det år, da sønnen Nis-Edwin kom til verden.

Det er Nis-Edwin List-Petersen, der mange år senere beskæftiger sig med sin fars skæbne.

Han voksede op samtidigt med en far, der fortsat måtte betale prisen for at have været i en tysk soldateruniform under anden verdenskrig.

Hans Egon Petersen blev ordineret og indsat som den første efterkrigspræst for den hjemmetyske menighed i Sønderjylland, men han fik fra dansk side at vide, at han som præst ikke havde adgang til kirkerne.

DET MEDFØRTE BLANDT ANDET, at hans første konfirmandhold i 1948 måtte konfirmeres på en kro i Tinglev.

En karikaturtegning i datidens »Æ Rummelpot« viste Hans Egon Petersen stående bag bardisken i kroen iført præstekjole. Og med et hagekors om halsen!

»Da han i 1954 søgte en stilling som præst for den tyske del af folkekirken i Haderslev, blev dette nægtet med henvisning til hans tab af almen tillid«, fortæller Nis-Edwin List-Petersen i forsvarsskriftet for sin far anno 2011.

Påtegningen om den manglende almene tillid stod fortsat i Kirkeministeriets papirer i 1971, da Hans Egon Petersen efter et ophold syd for grænsen søgte stillingen som det tyske mindretals præst i Sønderborg. Først da blev den efter protest fra Haderslev-biskoppen fjernet.

»Når jeg fremfører disse biografiske oplysninger, er det for at dokumentere, at tingene i sin helhed ikke er og ikke har været så enkle, som Henrik Skov Kristensen fremfører i sit værk, og at der i visse kredse var al mulig grund til at føle sig uretfærdigt behandlet«, skriver Nis-Edwin List-Petersen.

FOR THOMAS PETERSEN HAR det også været vigtigt at få dokumenteret, at der altså også var en anden udgave af det tyske mindretal end den nazificerede. Det er to voksne mænd, der enten kun var barn eller slet ikke født endnu, dengang Hitler-Tyskland besatte Danmark og spredte dødens pest ud over Europa. Alligevel er det en fortid, som aldrig har sluppet sit tag i dem.

Og nu tager de så deres fædre i forsvar. De kradsler i den mursten af en bog, der har bragt dem på bane. Fordi de vil trække deres fædres eftermæle ud af det tyske mindretals brune skygge.

Far var god nok.

BAGGRUND

Tekst: **Poul-Erik Thomsen**
Tlf. 7211 4024, pet@jv.dk

FAMILIEBILLEDE 1. Far, der hed noget så usædvanligt som Annas til fornavn, mor, barn og hund. Annas Petersen stammede fra de lidet frugtbare sandjorder øst for Tønder, og han var den med det mere mørke syn på livet. Helene Petersen var fra den fede og frugtbare marsk på diget mellem Rudbøl og Højer og var den med det lyse sind i familien. Enebarnet Thomas står med hunden Valli i snor.

FAMILIEBILLEDE 2.: Far, farfar, søn og børn. Det eneste billede i familiealbummet med Nis-Edwin List-Petersen sammen med sin far, Hans Egon Petersen, der står bagest. I gyngestolen er det farfar Nis Petersen med barnebarnet Edwin på skødet og Martin stående ved siden af. Farfar var skatteinspektør, mens Hans Egon Petersen er provst. Billedet er taget på den tyske præstegård i Sønderborg.

THOMAS PETERSEN. Student fra Tønder Stats-skole i 1957. Under to års militærtjeneste uddannet til sprogofficer - russisk. Derefter universitetsuddannet i historie og russisk. Har især arbejdet med russiske forhold. Har undervist på gymnasium og universitet og skrevet mange artikler og bøger. En blodprop sendte ham på ufrivillig pension i 1999. Han bor i Stevnstrup ved Langå.

FAKTA ■■■

TABT TILLID

- Det var en lov vedtaget med tilbagevirkende kraft, der blev benyttet i retsopgøret efter Danmarks befrielse i 1945.
- I Fårhuslejren, der indtil befrielsen var Frøslevlejren med danske modstandsfolk bag hegnet, blev mange især fra det tyske mindretal interneret og afsonede den fængselsstraf, de fik som landssvigere.
- Lovens paragraf 6 omtalte tab af »almen tillid«, der var en form for tillægsstraf til fængselsopholdet.
- Tabet betød, at de dømte kunne blive frataget stemmeret og valgbarhed, og de kunne ikke ansættes i offentlige stillinger eller i stillinger, der krævede offentlig autorisation. Ligeledes mistede de retten til at opnå næringsbrev som selvstændig erhvervsdrivende.

JORDKAMPEN

- Foreningen Landeværnet blev oprettet i januar 1927 som et led i jordkampen i grænselandet. Landeværnet havde som formål at holde landbrug på danske hænder. Det skete i form af billige og risikovillige lån.
- Året inden havde det tyske mindretal oprettet Kreditanstalt Vogelgesang. Lånekapitalen kom fra hemmelige tyske kanaler. Vogelgesang støttede tysksindede landmænd.
- Vogelgesang blev tvangslukvideret af den danske stat i 1945, og det samme skete for de landbrug, kreditanstalten havde støttet.
- Den dansk-tyske jordkamp er fortid, men Landeværnet eksisterer fortsat og yder lån til unge landmænd i Sønderjylland.

SOLDATEN. Hans Egon Petersen var under pres i det tyske mindretal for at melde sig til tysk krigstjeneste, men han ville for alt i verden undgå Waffen-SS. Derfor meldte han sig frivilligt til Luftwaffe og blev faldskærmsjæger. For ham endte krigen i amerikansk fangenskab i 1944.

PRÆSTEN. Hans Egon Petersen blev præst, men tabet af almen tillid i retsopgøret betød, at mange kirkedøre var smækket i for den tidligere soldat. Selv om han kunne føle sig uretfærdigt behandlet, klagede han aldrig, fordi han vedstod arv og gæld for den tyske tragedie.

NIS-EDWIN LIST-PETERSEN. Tog eksamen som diakon og religionspædagog i Hannover i 1970. Arbejdede derefter i flere år med kirke og kultur i Slesvig-Holsten. Siden 1999 har Nis-Edwin List-Petersen været biblioteksdirektør og kulturkoordinator i det tyske mindretals organisation, Bund Deutscher Nordschleswiger. Han er far til fire og bor i Hostrupskov ved Aabenraa.